

L'INCENDI DE LA CÚRIA REIAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS LA NIT DEL 31 DE DESEMBRE DE 1815

MARC AULADELL i AGULLÓ

1. INTRODUCCIÓ

La nit del 31 de desembre de 1815, l'edifici de la cúria reial de Sant Feliu de Guíxols, el qual comprenia també la notaria i l'arxiu d'escriptures, patí un incendi provocat que, de no haver estat aturat a temps, hauria reduït a cendres la totalitat de la documentació que s'hi guardava. Lluny de convertir-se en un fet aïllat, nous intents d'agressió confirmaren que la documentació allotjada en aquest edifici es trobava davant d'una seriosa amenaça. L'Arxiu Històric de Girona conserva un petit plec amb diversos documents, la majoria esborranys, referents a la investigació que el batlle de la vila portà a terme per a esbrinar-ne els autors i els seus motius⁽¹⁾.

(1) Per un decret de 1869, aquest plec passà amb la resta de la documentació notarial de Sant Feliu de Guíxols a la Bisbal, capital de districte. L'any 1937, per tal de salvaguardar-la dels estralls provocats per la Guerra Civil, aquesta documentació es traslladà a l'Arxiu General de Girona, juntament amb la resta dels fons documentals de la província. Retornats a la Bisbal el 1939, l'any 1966 els fons notariais d'aquest districte ingressaren definitivament a l'Arxiu Històric Provincial, precedent de l'Arxiu Històric de Girona. Actualment el plec està pendent de classificació, de manera que no té signatura i, per tant, la seva consulta encara no es troba a disposició de l'usuari. Voldria agrair a l'Arxiu Històric de Girona, concretament a Josep Matas, l'amabilitat amb què m'ha deixat consultar aquesta documentació, així com el suport i l'ajuda que n'he rebut a l'hora d'escriure aquest article, amb el benentès, però, que qualsevol errada o imprecisió que pogués trobar-se al llarg del text s'ha d'atribuir exclusivament a la meua responsabilitat.

L'objectiu d'aquest article és, a partir bàsicament d'aquesta documentació, reconstruir els fets que s'esdevingueren, malgrat que no s'arribà a descobrir-ne els culpables. Tot i que el dany ocasionat a la documentació fou menor, l'incendi de la cúria esdevé el punt de partida per a una reflexió al voltant de les agressions sofertes pel patrimoni documental al llarg de la història, no sempre amb un final tan afortunat com el de la història que aquí ens ocupa.

2. EVOLUCIÓ I UBICACIÓ DE LA CÚRIA

L'origen de la cúria reial de Sant Feliu cal cercar-lo en la concòrdia signada el 10 de juny de 1354, entre el rei Pere III el Cerimoniós i l'abat del monestir, sobre la jurisdicció de la vila. El document atorgà a aquesta el caràcter de vila mig reialença –esdevenint *carrer* de Girona, és a dir, gaudint dels mateixos drets i obligacions que aquesta ciutat– i mig de senyoria eclesiàstica, exercida aquesta darrera pel monestir. Entre altres aspectes, l'abat vengué al rei la jurisdicció civil i criminal de la vila, que a partir d'ara podria disposar de batlle, jutge i saig, funcionaris reials, així com d'un tribunal propi on tractar aquests afers, sotmès a la jurisdicció del rei⁽²⁾. Malgrat ser una cúria reial, el document reservava el domini de la seva escrivania per al monestir. La concòrdia també reconeixia al convent la possessió dels dominis útil i directe de la notaria, i li donava potestat exclusiva per crear notaris, prohibint que dins els límits de la vila pogués exercir-ne cap altre sense autorització abacial⁽³⁾.

La propietat de la notaria i escrivania de la cúria fou detentada per l'abat fins l'any 1435, quan el monestir vengué el domini útil de totes dues al notari Pere Gallart⁽⁴⁾. A partir d'aquí i durant els segles XVI i XVII, tant l'una com l'altra anaren passant a mans de diverses famílies il·lustres ganxones. L'1 de juliol de 1704, els hereus dels béns de Magdalena Axada vengueren, entre d'altres, la notaria i escrivania a la universitat de la vila.⁽⁵⁾ Finalment, el 22 de novembre de 1715, la universitat vengué aquestes a encant públic a l'abat Panyellas.⁽⁶⁾ D'aquesta manera, després de gairebé tres-cents anys, la propietat de la notaria i l'escrivania de la cúria reial retornava al monestir, el qual encara la posseïa en el moment de produir-se l'incendi.

(2) JIMÉNEZ, Àngel: *Sant Feliu de Guíxols. Una lectura històrica*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, 1997, p. 73-75.

(3) GONZÁLEZ HURTEBISE, Eduardo: "La notaria", dins *Bosquejo Histórico de la Villa de San Feliu de Guíxols*. Sant Feliu de Guíxols: Ancora, 1970, p. 112-115. Vegeu també FIGUERAS JORDÀ, Núria: *Fons de la Notaria de Sant Feliu de Guíxols s.XVI-s.XIX*, treball inèdit del Màster en Arxivística de la Universitat de Girona, 1995.

(4) FIGUERAS JORDÀ, Núria: op. cit.

(5) Ídem.

(6) Ídem.

Pel que fa a la seva ubicació, sabem que la notaria i escrivania anaren variant de situació durant el seu canvi de propietaris. En l'arrendament que l'abat realitzà d'aquestes el 22 de maig de 1766⁽⁷⁾, s'informa que el monestir estava construint una casa que acolliria les funcions de totes dues, així com el seu arxiu d'escriptures, les quals el notari-escrivà hauria de col·locar als prestatges cronològicament ordenades⁽⁸⁾. La casa arxiu contenia també l'habitació del notari, ja que el contracte obligava aquest a residir "*a la casa de las preditas notaria y Escrivanias*"⁽⁹⁾. Malgrat el document no menciona el lloc on es construïa aquest edifici, aquest es trobava, sense cap mena de dubte, a l'actual carrer de la Notaria –situat a l'eixample sorgit per l'enderrocament de les muralles per part dels francesos a finals del segle XVII, a tocar de la plaça de la vila i molt proper al monestir–. La presència de la notaria acabà per donar nom al carrer on es trobava, el qual apareix esmentat per primera vegada amb aquesta denominació en un document parroquial de data 17 d'abril de 1770⁽¹⁰⁾, és a dir, només quatre anys després de la seva nova ubicació.

Les diverses referències contingudes al plec confirmen que l'any 1816, la cúria, la notaria, l'arxiu i l'habitació del notari es trobaven encara al mateix edifici construït l'any 1766 i, per tant, al carrer de la Notaria. La multifuncionalitat de l'edifici explica la confusió inicial en llegir la documentació ja que, tot i referir-s'hi habitualment com a cúria, a vegades també l'anomena de manera general com a notaria. Així mateix, el plec també proporciona algunes dades que han permès precisar la situació de l'edifici en el carrer i, gairebé amb tota seguretat, establir-ne la seva localització exacta. Efectivament, tal i com s'anirà veient a mesura que es vagin narrant els fets, la documentació ens dona el nom de quatre persones que eren veïnes de la casa arxiu l'any 1816: Jaume Soler Co, Josep Oliva i el matrimoni format per Sebastià Anglada i la seva esposa Gertrudis. Els descendents del primer, coneguts des de diverses generacions com els Conet, viuen encara al carrer de la Notaria, al mateix lloc –malgrat les transformacions que ha patit– on tenia la vivenda el seu avantpassat⁽¹¹⁾.

(7) Arxiu Històric de Girona (AHG). Fons notarial, SFe 461.

(8) Des de sempre, el notari de la vila, designat per l'abat, actuava també d'escrivà de la cúria reial, posseint així la fe pública judicial i extrajudicial (FIGUERAS JORDÀ, Núria: op. cit.).

(9) Ídem. El plural es deu al fet que l'arrendament també incloïa l'escrivania de la vall i parròquies d'Aro.

(10) BUSSOT, Gerard: *Carrers, cases i arquitectes. Sant Feliu de Guíxols, dels inicis fins el 1931*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, 2000, p.389-390.

(11) Agraeixo sincerament les explicacions donades pels germans Jaume i Joan Soler Albertí, sense les quals aquesta informació no hauria estat possible. L'Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols disposa d'una còpia de la documentació sobre la família Soler Albertí en la qual es poden constatar algunes referències als Soler Co. Per altra banda, sembla força evident que Conet correspon a un diminutiu de Co.

Fig. 1. Carrer de la Notaria, tal com el podem veure actualment, en direcció est. La segona casa situada a la dreta és can Conet. La segona casa de l'esquerra correspon al magatzem on probablement hi hauria la casa de Josep Oliva, que, com es pot observar, quedaria així just al davant de la que hauria estat de Jaume Soler Co. L'edifici del fons seria la cúria i notaria.

Fig. 2. Carrer de la Notaria, continuació del de les Voltes, en una imatge dels anys seixanta. A l'esquerra pot observar-se encara la casa que hi havia davant de can Conet, lloc on actualment hi ha un magatzem. Al fons el suposat edifici de la cúria i notaria (Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols, autor desconegut).

Pel que fa al segon veí, el senyor Joan Soler Albertí recorda que quan ell era petit, la casa del davant de can Conet: on actualment hi ha un magatzem, pertanyia a una família de tota la vida de Sant Feliu, coneguda com els Xeva, però que en realitat es deien Oliva de cognom. El senyor Joan Soler també recorda que el seu pare li havia assenyalat un edifici del carrer de la Notaria explicant-li que el seu avi –el qual era fill d'en Soler Co i besavi seu– de petit en deia la cúria. Es tracta d'un edifici antic que encara es conserva actualment.

Mitjançant altres notícies mencionades a la documentació del plec, podem conèixer alguns detalls sobre la composició i distribució de l'edifici.

Així, sabem que aquest constava de tres peces, a més de l'habitació del notari. El primer pis era el despatx o escrivania, on l'escrivà portava a terme la seva activitat i, potser, era també el lloc habitual on s'impartia la

justícia reial⁽¹²⁾. Quant al segon pis, contenia l'arxiu amb els papers i les escriptures antigues, referents a l'activitat notarial i judicial dels anteriors notaris escrivans. Per altra banda, la documentació no aclareix la ubicació exacta de la notaria dins l'edifici. Aquesta devia trobar-se en un tercer espai de la casa arxiu, potser a la planta baixa, o en una part dels dos pisos; una altra possibilitat podria ser que compartís el mateix espai que l'escrivania, en el despatx del primer pis, però sembla un xic difícil si tenim en compte que la documentació afectada per l'incendi era de tipus judicial, amb només alguna escriptura notarial que l'escrivà devia necessitar consultar a l'hora d'instruir els expedients. En darrer lloc, pel que fa a l'habitació del notari, sabem que disposava de balcó i es trobava unida a l'edifici, al mateix temps que també en quedava un xic apartada.

En el moment de produir-se l'incendi de la cúria n'era escrivà Francesc Vayreda, notari reial i públic. Exercint a Sant Feliu de Guíxols des de final de 1795, Vayreda també regia la notaria pública de la vila i parròquies de la Vall d'Aro per autoritat de l'abat del monestir, i era escrivà de la Junta de Sanitat i notari secretari de l'Ajuntament⁽¹³⁾.

3. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA DE LA INDEPENDÈNCIA EN LA DOCUMENTACIÓ DE LA CASA ARXIU

Pocs anys abans de l'incendi de la cúria, durant la Guerra de la Independència, la documentació de la casa arxiu ja havia hagut de patir una seriosa amenaça, com a conseqüència de l'entrada dels francesos a Sant Feliu el 21 de juny de 1809⁽¹⁴⁾. Mentre la vila estava sent atacada, la major part de la població s'havia embarcat –entre ells Francesc Vayreda– deixant la ciutat despoblada i abandonant les cases, magatzems, etc., amb tots els seus gèneres i efectes a la mercè de l'enemic, el qual restà a Sant

(12) Això podria explicar per què aquesta part de la casa s'esmenta unitàriament com a cúria, i no com a escrivania de la cúria. Una altra possibilitat gens menyspreable, però, consistiria a situar les funcions de tribunal a l'edifici de la casa de la vila.

(13) FIGUERAS JORDÀ, Núria: op. cit. La concòrdia de 1354 havia establert que el notari designat per l'abat actuaria també com a escrivà de la universitat de la vila (GONZÁLEZ HURTEBISE, Eduardo: op. cit.).

(14) SALA, Francisco i SALA, María José: "Memorias históricas de la villa de San Feliu de Guíxols desde su fundación hasta el siglo XIX de la era cristiana". *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 4, 1985, p. 41 (notícia 123). L'edició del manuscrit, acabat l'any 1860, fou a cura de Lluís Esteve. Francesc Josep Sala, el primer dels autors, era notari de regnes i actuava també a Sant Feliu de Guíxols durant l'incendi de la cúria. Mort el 1830, l'obra fou continuada pel seu fill Josep Maria, el qual sempre signava amb l'ordre del seu nom capgirat. La data de l'entrada dels francesos a la vila també és esmentada per Francesc Vayreda (AHG, Fons notarial, SFe 521).

Feliu fins l'1 de setembre de 1809, quan marxà cap al setge de Girona⁽¹⁵⁾. El notari tingué la precaució d'anar evacuant tota la documentació que li fou possible. No és exagerat afirmar, doncs, que la seva actuació fou essencial a l'hora de protegir d'un futur incert la documentació de la casa arxiu, especialment si tenim en compte que l'enemic actuà impunement a la vila durant gairebé dos mesos i, sobretot, veient la sort que corregué la documentació d'altres poblacions quan caigué a les seves mans⁽¹⁶⁾.

Francesc Vayreda no retornà a Sant Feliu fins el 12 d'abril de 1814, un cop acabada definitivament la guerra⁽¹⁷⁾, "*ab los Manuals y demes papers que poguí salvar embarcantlos [ficats dins de bótes]*"⁽¹⁸⁾. Finalitzat el conflicte, l'arxiu de protocols havia quedat completament desordenat, i els monjos del monestir l'hagueren d'inventariar de nou el 1815⁽¹⁹⁾. Els comentaris del mateix Vayreda, de nou a la vila, són prou significatius d'aquest desordre: "*estant ara en son examen he trobat entre los que estaban en una de las Botas, sinch fulls de manual del any mil vuyt cent vuyt [...] que no advertí me faltaven quant en vint y quatre de Deseembre de dit any arreglí y cloguí lo antecedent Manual ab cent vuytanta tres fullas que las traguí de la mateixa ó de altre Bota de las que momentaneamente se desembarcaren en dit dia, qual falta sols puch atribuir al mateix cuidado que tenia de salvar tots los papers posibles o de mes importancia y á las alarmas y perills en que se conceptuaba esta vila en dit mes de Maig per la Presas que se feren de Barcos en est mateix Port, y per altres transtorns*"⁽²⁰⁾. El notari lamentava també el mal estat en què havia quedat algun document durant el seu exili, "*Lo que resulta de lo molt que han suferit dits papers en la llarga expatriació conduintse de un paratge á un altre, de modo que en las Botas en que estaban se han*

(15) SALA, Francisco i SALA, María José: op. cit., p. 41 (notícia 123).

(16) Sense anar gaire lluny, la major part de documentació referent a les poblacions veïnes de Castell i Fanals d'Aro es cremà durant la mateixa guerra, tal com ho esmenten dos documents conservats al seu arxiu (BARREDA MASÓ, Pere: *Guia de l'Arxiu Històric Municipal de Castell-Platja d'Aro*, Ajuntament de Castell-Platja d'Aro, 1988).

(17) AHG, Fons notarial, SFe 521.

(18) AHG, Fons notarial, SFe 519. La cita correspon a un afegit al manual d'escriptures de 1808, realitzat el 6 de juliol de 1814.

(19) GONZÁLEZ HURTEBISE, Eduardo: op. cit.

(20) AGH, Fons notarial, SFe 519. La cita correspon a l'afegit realitzat el 6 de juliol de 1814 al manual d'escriptures de l'any 1808. Pel que sembla interpretar-se de les dates que s'hi mencionen, el mes de maig de 1808 –per tant, abans de la seva marxa el mes de juny de 1809– el notari ja hauria evacuat temporalment alguns documents, com a precaució pels perills que amenaçaven la vila. Una part d'aquesta documentació hauria retornat a finals d'aquell mateix any.

Fig. 3. Façana sud de l'edifici que dona al carrer de la Notaria i que, segons Joan Soler Albertí, seria la cúria i notaria de la vila. La finestra principal, més ampla que les de banda i banda, havia estat anteriorment porta d'entrada.

trobat porcions de papers reduïts á pols, ó engrunats de tal modo que no han pogut llegirse [...] lo que se judica resultat de alguna Rata que se introduí dins de dos de las Botas quant estaban en los Barcos pues que quant estigueren en terra no se notá ninguna averia, y no ha estat posible precaucionarla per las ocurrencias de la guerra”⁽²¹⁾.

Així doncs, un cop restituïda la calma, Vayreda regia novament la notaria i l'escrivania de la cúria, amb l'arxiu de protocols i escriptures refet i ordenat. Quan tot just s'intentava retornar a la normalitat, l'incendi de la nit del 31 de desembre de 1815 tornà a amenaçar allò que tants esforços havia costat salvaguardar i que ara ja es creia fora de perill.

4. L'INCENDI I LA SEVA DESCOBERTA

L'incendi afectà el primer pis de l'edifici i fou descobert de manera fortuïta per Jaume Soler Co, veí d'aquest, cosa que evità que el foc es propagués del tot: *“A las doce con poca diferencia de la citada anterior noche el viento fresco ó recia tramontana abrió la ventana del quarto de uno de los vecinos [Jaume Soler Co] y al cerrarla advirtio una claredad que no correspondia á lo obscuro de la noche, y pasando á otra ventana de su casa observó las chispas de fuego que le obligaron á salir de ella para entender de donde procedia, y viendolo llamó al dicho Escribano, [Francesc Vayreda] quien aunque enfermo de ocho dias baxó inmediatamente sin vestirse, y con el auxilio de otro vecino mas [Josep Oliva] se apagó el fuego”⁽²²⁾.*

(21) AHG, Fons notarial, SFe 519.

(22) Esborrany referent a l'informe que el vicebatlle envià al Fiscal de la Reial Sala del Crim de Barcelona i al Governador de Girona, l'1 de gener de 1816.

L'endemà mateix dels fets, Feliu Casas, regidor degà de la ciutat i en substitució del batlle Julià Martí, que es trobava a Girona, redactava un primer informe donant notícia dels fets tant al Governador del Corregiment de Girona com al Fiscal de la Reial Sala del Crim de Barcelona. Les primeres impressions eren que el foc havia estat provocat de manera intencionada cap a les onze de la nit, i l'informe mostrava el clar rebuig per aquesta acció afirmant "*que solo puede abrigarse esta maldad en el corazón mas inmundo perverso y criminal*"⁽²³⁾. Aquell mateix dia revisaren el lloc Jeroni Rosselló major, mestre de cases, i Josep Cabarrocas major, fuster. Els perits inspeccionaren les dues petites finestres reixades de l'habitació i reconeixeren un petit forat que hi havia en una d'elles⁽²⁴⁾, a l'ampit de la qual s'hi trobà un petit tap de suro mig cremat. Per tant, les conclusions eren que el foc havia estat introduït per la finestra i utilitzant el tap per tapar el forat, evitant així que l'habitació respirés i que l'incendi no es descobrís per la part de fora fins que s'hagués cremat tota la part de dins.

Pel que fa als possibles motius que haurien impulsat a l'autor o autors del foc, el Governador del Corregiment de Girona pressuposava "*q[u]e sera obra de venganza contra el Es[criba]no ó interes de alguno q[u]e le perjudicaria alg[un]a escritura*"⁽²⁵⁾. Amb motiu de l'incident, recomanava l'establiment de serenos en els pobles grans, la qual cosa no suposaria una gran despesa econòmica si es finançava augmentant lleugerament el preu imposat a la carn, vi o algun altre gènere similar. Tot i la recomanació, no sembla que el suggeriment del governador es portés a terme, si bé alguns esdeveniments posteriors requeriren l'establiment temporal de parelles de guàrdia, com es veurà més endavant.

La notícia de l'incendi creà expectació, i foren diverses les persones que acudiren a la cúria per saber si s'havien cremat o no els papers que els interessaven o afectaven. En tornar de Girona, el batlle encarregà un altre reconeixement de la zona afectada, que fou realitzada el 10 de gener pels dos perits anteriors juntament amb Francesc Roca, serraller⁽²⁶⁾. Per la seva banda, l'abat del monestir, com a propietari de la notaria i l'escrivania, manà col·locar planxes de ferro a les finestres del primer pis de l'edifici.

(23) Ídem.

(24) El document no especifica si el forat fou fet pels autors de l'incendi o bé si ja hi era abans –potser pel mal estat de la finestra– i només fou aprofitat per aquests.

(25) La cita apareix mencionada el dia 5 de gener de 1816 al Llibre d'Expedients vistos en el Reial Acord de la Reial Audiència de Barcelona (Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Audiència, Registre 1414, foli 14), data en què quedà registrada l'obertura de l'expedient indagatori sobre les causes i els autors de l'incendi de la cúria.

(26) Mencionat al document amb data 10 de gener de 1816. La relació d'aquesta nova inspecció per part dels tres perits apareix esmentada però hi manquen els darrers fulls, de manera que al restar incompleta no en sabem les seves conclusions.

5. LA DOCUMENTACIÓ AFECTADA PER L'INCENDI

Una altra de les accions que es portà a terme immediatament consistí a realitzar l'avaluació dels danys provocats. D'aquesta manera, Francesc Vayreda féu una relació de tota aquella documentació que trobà a faltar després de l'incendi. Es tractava d'un reconeixement inicial, ja que l'escrivà afirmava que el seu estat de salut no li havia permès encara un examen més rigorós (recordem que feia vuit dies que estava malalt). La relació, que es detalla a continuació, esdevé de gran importància per a conèixer l'abast de la documentació afectada pel foc⁽²⁷⁾.

En primer lloc, Vayreda descrivia els papers que s'havien cremat del tot, que resultaren ser els següents:

1. Expedient d'un visori o prohomenada a instància de Feliu Casas, comerciant, contra Francesc Mas, fuster, tots dos de Sant Feliu de Guíxols, als quals ja s'havia notificat sentència decisiva el mes de desembre de 1815. L'expedient constava de vint-i-dos o més fulls, i el seu contingut, en tenir-lo present tant el batlle com el propi escrivà, es podria recuperar, de manera que el dany produït era reversible.

2. Expedient provinent del Tribunal de Marina de Palamós sobre l'embarcament a Joan Pi, pagès de la Vall d'Aro, d'una quantitat de diners pertanyents al matriculat Joan Roquer. Tenia uns tres fulls o un xic més, i la seva informació també es podria recuperar.

3. Expedient d'un procés d'Antoni Bascós contra Benet Agustí sobre suplement de llegítima. Les dues parts ja havien arribat a un acord abans de l'incendi, de manera que el dany provocat era insignificant.

4. Un feix indeterminat de còpies d'escriptures sobre les cases que comprà Antoni Vidal, comerciant de Sant Feliu de Guíxols. Només es pogué identificar una de les còpies, ja que no es trobava del tot cremada⁽²⁸⁾. Tot i així, la informació es podia recuperar traient noves còpies del protocol del notari corresponent, Francesc Calsa, el qual fou present a la vila en temps de la Guerra de la Independència.

5. Diversos comptes originals de l'escrivà Vayreda, de vint anys ençà, continguts en una de les seves llibretes de salaris i comptes particulars, en format quart.

6. Un plec de papers d'abonaments i de comissions que havia rebut Vayreda de la Junta del Corregiment de Girona i de la Junta Superior del Principat en temps de la Guerra de la Independència.

(27) Llista extreta del plec referent a la certificació que féu Francesc Ferrer Saüch, escrivà reial de La Bisbal, el dia 14 de gener de 1816, dels papers que es veieren afectats per l'incendi de la cúria.

(28) Aquesta còpia apareix descrita en el segon punt de la següent llista, referent als documents que només es van cremar en part.

A continuació, l'escrivà notificava els papers que s'havien cremat només en part:

1. Dues escriptures autèntiques, una de concòrdia entre el Reial Tribunal de *Mostrencos*⁽²⁹⁾ –amb l'aprovació original del de Madrid, segons semblava– i el monestir de Sant Feliu de Guíxols; pel que fa a la segona escriptura, corresponia a la possessió de terreny transigit i que havia motivat el plet. Ambdues escriptures es trobaven en un estat que no podien servir per a presentar-se en judici.

2. Un fragment d'escriptura de venda d'una casa que Narcís Bosch signà el 3 d'octubre de 1812 a favor d'Antoni Vidal. Rebuda en poder de l'escrivà Francesc Calsa, també era inservible.

3. Un expedient original amb les diligències practicades a instància d'Antoni Zanolino, administrador de la Reial Duana de Sant Feliu de Guíxols, referents a assegurar el maneig de cabals a favor de la Reial Hisenda. L'expedient, rebut en poder de Francesc Calsa, fou rectificat pel mateix declarant l'any 1815 i emès a l'intendent, de manera que encara que s'hagués cremat parcialment, la seva informació era recuperable.

4. Un lligall de còpies autèntiques d'escriptures de dos expedients, més alguns altres papers, de Pere Llagostera i els seus socis sobre la successió intestada de Josep Mauri de Sant Feliu de Guíxols. L'extinció a temps de l'incendi havia salvat aquesta documentació ja que, tot i tenir una part cremada, se'n podia llegir la informació més substancial.

5. Tres escriptures signades per Miquel Tauler a Josep Cruañas, les dues primeres de venda a carta de gràcia i la tercera sobre un augment de preu. Malgrat ser inservibles, se'n podia tornar a treure còpia del protocol corresponent.

6. Una escriptura de debitori i venda "al quitar" signada per Miquel Tauler a Josep Riembau. També calia treure'n una nova còpia del protocol de l'escrivà Francesc Calsa.

7. Una escriptura de venda signada per Miquel Tauler a Josep Albertí. També inservible per estar molt cremada, calia treure'n una nova còpia.

8. Una escriptura de capítols matrimonials de Miquel Tauler i Margarida Dausà, poc cremats i, per tant, encara útils.

9. Un petit fragment d'escriptures que pel que es podia llegir eren a favor d'Antoni Vidal i havien estat rebudes en poder de l'escrivà Calsa.

10. Dos fragments d'una còpia d'escriptura autèntica d'Antoni Zanolino, que podia tornar-se a copiar del seu original.

11. Un fragment d'escriptura, probablement de poders, la lletra de la qual era de l'escrivà Narcís Font de Figueres, que estigué a Sant Feliu de Guíxols en temps de la Guerra de la Independència.

(29) Aquest tribunal dirimia les causes referents als béns sense amo conegut.

12. Un fragment d'un expedient original contra Joan Sabater sobre el pagament d'una quantitat de diners. Encara que estava molt cremat, el dany podia esmenar-se si es refeia de nou.

13. Un llibre imprès, en format quart, corresponent a les ordenances de Marina. Tenia uns seixanta-set fulls cremats enterament, però la major part de la resta també ho estaven parcialment.

14. Un llibre de comptes particulars, en format foli i amb cobertes de cartró molt fort folrat de pergami, propietat del propi Francesc Vayreda. El foc havia afectat una cara de les cobertes, que apareixia emmascarada i parcialment cremada. La part de la tapadora, per on es tancava el llibre, també s'havia cremat en més de les seves dues parts, de manera que si s'haguès tardat més temps a aturar el foc s'hauria començat a cremar l'interior del llibre, en no trobar les flames cap resistència. També es cremà la part que sobresortia d'alguns documents solts continguts a l'interior del llibre.

L'incendi afectà també una cartera petita de cuir vermell, que el foc trencà en dos fragments, pertanyent a Josep Blancher de Begur. Aquest l'havia tramès a Vayreda perquè li tornés amb un paper després d'haver-la despatxat, de manera que no tenia res a dins. Finalment, Vayreda mencionava la crema d'altres papers, els quals no detallava perquè o bé eren cremats en molt poca part i resultava fàcil treure'n còpia o bé perquè corresponien a les cobertes d'altres de poca importància.

Com es pot veure, en general el dany sofert no fou de gaire consideració, ja que amb la ràpida descoberta de l'incendi les flames només tingueren temps de cremar uns quants documents; a més a més, la major part de la informació que contenien aquests documents era recuperable mitjançant l'extracció d'altres còpies dels llibres originals. Però, tot i que aquestes lleus conseqüències reduïren l'incendi a la condició d'un petit accident, les males intencions del seu autor o autors continuaven essent clares i, sobretot, resultava evident que només la casualitat havia evitat el que hauria estat, sense cap mena de dubte, una gran catàstrofe. Aquesta era la sensació de Feliu Casas, el qual s'expressava en aquests termes en considerar que *"...á no haber sido la casualidad del vecino dicho en primero lugar de precision habian de quemarse una infinidad de Protocolos y Escrituras que el dicho Es[criba]no salvó en su larga expatriacion⁽³⁰⁾ y todos los demas que ocupan las tres distintas piezas de esta Curia, que aunque formen una misma casa con la habitacion del Es[criba]no, pero en algun modo queda esta enteram[en]te separada de aquellas; y asi*

(30) Es refereix als documents que Francesc Vayreda pogué salvar en expatriar-se de Sant Feliu l'any 1809, tal com ja s'ha explicat al tercer apartat d'aquest article.

quando á hora de levantarse por la mañana, que se hubiera advertido esta novedad, no habria tenido lugar el remedio⁽³¹⁾.

6. INTENT D'UN SEGON INCENDI

L'inesperat i afortunat desenllaç de l'incendi de la cúria frustrà els plans del seu autor o autors, que no veieren acomplert el seu objectiu. Els esdeveniments posteriors així ho corroboren, ja que la nit del 27 al 28 de gener de 1816 s'intentà incendiar l'edifici una altra vegada, tot i que en aquesta ocasió, en estar protegides amb planxes de ferro les finestres de sota, l'objectiu es dirigí cap al segon pis. Com en l'ocasió anterior, la casualitat esdevingué novament providencial gràcies a la intervenció fortuïta d'una veïna que, al descobrir l'autor "in fraganti", impedí fins i tot que aquest arribés a provocar el foc. Els fets tingueren lloc cap a dos quarts de dues de la matinada, quan Gertrudis Anglada, veïna immediata de la casa de la cúria i notaria i esposa de Sebastià Anglada, anà a llevar del llit una nena amb la qual dormia i s'adonà, per haver obert el batent de la finestra de casa seva, "*que en la parte superior de la primera reja del Despacho de dicho Tribunal, ó Curia, estaba un hombre d[e]r[ech]o, con ademán ó disposición de subir a la otra reja que cierra la ventana del segundo Piso en que están los papeles y escrituras antiguas, y á la parte interior de la calle, debaxo el poyo de d[ic]ha primera reja notó que había un bulto, como un capote, ú otra cosa que no se movía: que a las voces que dió, ay que fantasma. María María*⁽³²⁾ *llamando á mi criada y ruido que hizo con una silla, se entró a bolver á la cama á dicha Niña, y oyó un gran golpe, comprendiendo que aquel Hombre se había tirado ó dexado caer de dicha reja; y al mismo tiempo oyó otro golpe como de un hierro, que conoció ser tal y de tamaño grueso por el sonido y ruido que hizo al caer en el suelo; y habiendo la dicha vecina abierto luego toda la ventana, no vió hombre ni al bulto de ropa ni tampoco por la mañana encontró hierro alguno, lo que pudo observar y advertir (sin embargo de la noche que la impidió conocer al hombre) por hallarse á distancia de unos trece pasos con muy poca diferencia que hay desde la dicha reja de la Notaria á la ventana de su casa*⁽³³⁾.

Aquell mateix matí, Francesc Vayreda donà part del succeït a l'abat del monestir. Després cridà Jeroni Rosselló menor, paleta, perquè revisés

(31) Vegeu la nota número 22.

(32) Subratllat a l'original.

(33) Document del dia 28 de gener de 1816 amb la declaració de Gertrudis Anglada. Observi's la informació del principi de la cita sobre les funcions del primer pis. Al mateix temps, la referència a la notaria, al final de la cita, confirma que aquesta es trobava compartint el mateix edifici que la cúria.

el lloc. El perit reconegué el forat que hi havia entre les dues reixes, la funció del qual era desguassar al carrer l'aigua de la pluja que a vegades s'introduïa per la finestra superior. D'aquesta manera, se suposava que l'autor de l'incendi hauria pogut introduir el foc a l'interior de l'arxiu a través d'aquest forat; una altra possibilitat hagués consistit a clavar un ferro al forat i, agafant aquest amb una mà, arribar fàcilment a la reixa de la finestra superior amb l'altra mà, introduint el foc per aquesta mateixa finestra⁽³⁴⁾. Es descartava que l'objectiu de l'individu fos el robatori o l'assassinat, ja que des del lloc on se'l descobrí resultava difícil accedir al balcó de l'habitació de l'escrivà; a més a més, aquesta disposava d'altres obertures i finestres més baixes que podien ser escalades més fàcilment i sense ser vist, ja que per la banda nord no donaven al carrer. Per tant, la situació esdevenia una altra vegada alarmant en resultar evident que l'objectiu de la nit passada hauria estat incendiar els papers, tal com ja havia ocorregut la passada nit del 31 de desembre. Vayreda considerava que l'assumpte mereixia tota la vigilància possible, atès l'inconvenient afegit que suposava l'existència d'una notaria i de jutjats antics⁽³⁵⁾. Aquell mateix dia, a dos quarts de sis de la tarda, l'abat convocava el batlle i l'escrivà a una reunió d'urgència a la mateixa cúria per tal de parlar de l'assumpte. Extremant les precaucions i seguint les mesures preventives anteriors, també féu col·locar planxes de ferro a la porta de l'edifici i a les finestres del segon pis.

7. NOUS MOVIMENTS SOSPITOSOS A L'ENTORN DE LA CÚRIA

Per la seva banda, a petició i cost de Francesc Vayreda, el batlle manà posar un porter i un soldat de guàrdia des de la casa de Gertrudis Anglada. La decisió resultà ser del tot encertada ja que la nit⁽³⁶⁾ immediatament següent als fets —és a dir, la del 28 al 29 de gener—, els vigilants veieren un individu sospitós passejar-se de quatre a cinc vegades pel davant de l'edifici de la cúria i notaria. Tenint en compte els esdeveniments recents, la seva presència esdevenia altament comprometedora no només per la coincidència de lloc, sinó també per l'hora de la nit i per la seva manera d'actuar, ja que *"daba los pasos muy quedos y con atencion como de quien escucha y observa"*⁽³⁷⁾. Pere Roca, el porter, digué que l'individu

(34) Aquesta darrera hipòtesi sembla la més probable (recordem que Gertrudis Anglada declarà haver sentit caure un ferro gruixut).

(35) Recordem que l'edifici fou construït el 1766, de manera que tenia cinquanta anys d'antiguitat.

(36) L'hora en què es produïren els fets no és segura. L'esborrany del plec amb data 29 de gener de 1816 diu que eren dos quarts de dues de la matinada, però a continuació, ratllat, indica que els guàrdies *"no estan seguros porque el relox no tocaba"*. Per altra banda, en la nova declaració que feren aquests el 5 de febrer, un d'ells diu que eren entre les deu i dos quarts d'onze de la nit.

(37) Esborrany amb data 29 de gener de 1816.

féu diversos moviments cap a la porta de l'edifici, acostant-s'hi dues vegades i retirant-se cap al costat del carrer quan veia algú; també declarà que en sentir tossir algun veí, veient que aquests es desvetllaven, el sospitós féu la volta i se n'anà. Pel que fa a la seva descripció física, el soldat, Francesc Grau, digué haver-li semblat un individu no gaire alt d'estatura, només una mica més que la seva pròpia alçada, que era de 8 pams. Pere Roca confirmà que el sospitós era un home d'estatura semblant a la de Grau, afegint-hi de complexió corpulenta i per la manera de caminar un xic pesat, i que duia capot i barret rodó⁽³⁸⁾.

Resulta evident identificar aquest individu com l'autor de l'incendi del 31 de desembre i el posterior intent del 28 de gener. Ignorant probablement que el carrer estaria vigilat, potser havia planejat un nou intent per aquella mateixa nit i estava esperant el moment propici; tal vegada, tement precisament el contrari, només s'havia acostat per inspeccionar la zona i avaluar els riscos d'una nova intervenció. En qualsevol cas, la persistència després de dos intents frustrats demostra que l'incendi de la documentació de l'edifici perseguia la consecució d'un objectiu molt concret. Per altra banda, resulta sorprenent que, vista la narració dels fets, els vigilants no detinguessin immediatament el sospitós. Aquests al·legaren que havien decidit esperar-se que escalés la reixa o cometés "*otro insulto*"⁽³⁹⁾, de manera que així l'haurien detingut en plena acció. Amb la demora, els guàrdies deixaren escapar una oportunitat única per a capturar el culpable i resoldre la investigació⁽⁴⁰⁾.

Vistos els esdeveniments, s'acordà continuar la guàrdia tots els dies que es cregués necessari. Cada nit s'establiria una parella de vigilància, formada per un soldat i un vilatà. Les guàrdies es mantingueren ininterrompudament cada nit fins al 6 de febrer, i a partir d'aquí i fins al 24 de febrer, les tasques de vigilància continuaren alternativament per part d'alguns habitants de la vila. En no notar-se cap novetat, i pel fet que la porta i finestres ja estaven protegides, cessaren els grups de vigilància⁽⁴¹⁾.

8. ARXIVACIÓ DE LA CAUSA

Després d'interrompre's les guàrdies, no es produïren altres incidents relacionats amb l'edifici de la cúria i notaria, ni tampoc s'hagué de lamentar un nou incendi. La investigació per a aclarir els fets prosseguia, però tampoc aconseguia aportar cap dada que permetés avançar en la resolució del cas, malgrat es seguia mantenint informat al Fiscal de la Reial

(38) Anotacions realitzades en un full solt sobre les declaracions preses novament als vigilants el 5 de febrer de 1816.

(39) Esborrany amb data 29 de gener de 1816.

(40) Ídem. Ratllat, el batlle indicava que els vigilants tenien l'ordre de disparar qualsevol persona que intentés enfilar-se a l'edifici o que fes alguna altra activitat sospitosa.

(41) Document amb data 10 de juny de 1816.

Fig. 4. La façana nord del que probablement devia ser l'edifici de la cúria i notaria dóna al carrer de l'Hospital. Al fons es pot veure la torre del Fum del conjunt monàstic.

Sala del Crim. L'1 de juliol de 1816, el batlle Julià Martí demanava a aquest l'autorització per a anunciar un pregó a la vila en què s'oferirien 1.000 lliures de recompensa a qualsevol persona que descobrís o facilités la descoberta dels responsables dels fets. Però aquest pregó –no sabem si l'anunci finalment s'acabà portant a terme, encara que hem de suposar que sí–, juntament amb la pràctica de nous interrogatoris, no aconseguiren aportar cap novetat a la investigació, ni facilitar la identificació dels culpables⁽⁴²⁾. El 19 de setembre de 1816, el batlle tornava a escriure al Fiscal de la Reial Sala del Crim, exposant que les diligències no havien permès esbrinar res i, malgrat que s'havien intentat portar amb el major secret possible, tampoc s'havia pogut ocultar el fet d'estar portant a terme una investigació secreta. Tot i no renunciar

a continuar indagant, Martí considerava que potser caldria arxivar la causa, informant-ne una altra vegada en el cas que es fessin nous descobriments. Finalment, el 21 de setembre de 1816 el batlle envià a l'escrivania de la Reial Sala del Crim de Barcelona el plec de documents que formaven l'expedient, el qual constava d'uns quaranta fulls⁽⁴³⁾.

* * *

(42) L'esborrany del document amb data 19 de setembre de 1816 conté algunes anotacions al dors, que indiquen que des de principis d'agost el batlle esperava la tornada a Sant Feliu de dos individus –no s'especifica qui eren– que havien marxat de la vila per qüestions de negocis i que potser podien donar-li alguna notícia; arribats aquests a principis de setembre, no aportaren res de nou.

(43) Segons aquesta informació, l'expedient original hauria de trobar-se actualment a la secció de la Reial Audiència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La seva consulta esdevindria de gran interès, ja que el plec de l'Arxiu Històric de Girona només conté alguns documents i anotacions sobre la investigació. Tot i haver-lo buscat, però, en el primer arxiu esmentat, n'ha estat impossible localitzar-lo.

L'autoria i els motius dels diversos intents d'incendi de l'edifici de la cúria reial de Sant Feliu de Guíxols continuaren —i continuen encara— essent un misteri. Gairebé mig segle després de l'incendi de la nit del 31 de desembre, Maria Josep Sala escrivia la notícia de la següent manera: “*En la noche de 31 diciembre, parece que una mano oculta pegó fuego a la casa de la curia*”⁽⁴⁴⁾. Ja hem vist que el Governador del Corregiment de Girona atribuïa el fet a una venjança vers l'escrivà Vayreda, o bé a l'interès d'algú per fer desaparèixer documents que el perjudiquessin o comprometessin; no tenia en compte, però, que potser a qui realment pretenia perjudicar l'incendi era al monestir, en tant que propietari de la cúria i la notaria⁽⁴⁵⁾. Tampoc sabem si l'autor material dels fets actuava per compte propi o bé per ordre d'algú altre, i si hi havia un o més implicats. Com podem veure, doncs, queden un gran nombre de preguntes sense resposta.

Sense cap mena de dubte, però, l'aspecte més rellevant de tota aquesta història el constitueix el fet que la documentació de l'edifici de la cúria i notaria no patí gairebé cap dany, tot i que la intervenció de l'atzar en sigui la raó principal. D'aquesta manera, la preservació de la documentació —tant la coetània del moment dels fets com la que era anterior i ja es trobava arxivada— ha permès que aquesta pogués arribar-nos. Malauradament no sempre hi ha hagut tanta sort, ja que la destrucció de patrimoni documental ha estat un fet habitual al llarg del temps, ja sigui de manera intencionada o fortuïta. Diverses n'han estat les causes: estralls provocats per guerres, revoltes i saquejos, actes de vandalisme, calamitats naturals, deixadesa i manca de cura a l'hora de conservar la documentació, etc. Tampoc podem oblidar que, si bé en ocasions el patrimoni documental s'ha conservat, algunes de les raons acabades d'esmentar també han estat la causa de la seva dispersió i del seu desmembrament, i s'ha perdut així la seva unitat original. En definitiva, la destrucció de documentació condemna a l'oblit determinats aspectes o períodes de la història, amb les conseqüents dificultats de comprensió d'aquests que això suposa i provocant l'existència de llacunes en el nostre coneixement. En aquest sentit, és essencial, des del present, la preservació i protecció d'aquest llegat del passat que, superant obstacles i inconvenients, ha aconseguit arribar fins als nostres dies.

(44) SALA, Francisco y SALA, María José: op. cit., p 79 (notícia 132). Vegeu la nota número 14.

(45) La tensió existent entre la universitat —com a institució que vetllava pels interessos comuns— i el monestir, pel que fa a l'abusiu poder senyorial que aquest exercia a la vila, fou un fet habitual ja des d'època baixmedieval, traduïnt-se en freqüents disputes al llarg de la història de la ciutat (de fet, un dels objectius de la concòrdia de 1354 havia estat precisament el d'intentar resoldre aquestes desavinences). A conseqüència de la imposició dels seus privilegis, el monestir es guanyà sovint l'antipatia i l'odi de gran part de la població (vegeu-ne diversos exemples a JIMÉNEZ, Àngel: op. cit.).